

ընտանիք մը որ կողոպտուած չըլլայ, չըկայ տուն մը որ չիլլայ իր սիրելիներէն մի քանիները. աւերակներու դերբուկ մ'է Ատանայի հայոց քրիստոնէից թաղերը: Որդեկորոյս հայր մը, կարող չէ անգամ իր որդեացելոյն վրայ կանգնել խաչափայտը, մայր մը ի գուր կը կոչէ իւր կոյս աղջիկը, եղբայր մը հեկոտ ի գուր կը թափառի որոնելու իր հարազատները, որոնք գեղաժիծաղ տարիներով ուռնացած՝ յոյսեր էին իրենց գերդաստանին պայծառութեան:

Աղէխարը և սրտակէզ է լսել աղաղակն և վայերն վիրաւորուածներու և անօթիներու, կը պակասի շատերուն օրուան պատառ մը հացիկը, կը պակասի իրենց մերկութիւնը ծածկող վերարկուն, կը պակասի զիրենց պատսպարող հիւրը:

Ձկայ լրագիր, որ ամէն օր չբերէ մեզ քստմեցուցիչ իրականութեան մը տխուր պատկերը: Ամէն կողմ սպառնալիք, ամէն կողմ պատուոյ և ընչից և կենաց անապահովութիւն: Վերահաս է շատ դժբաղդներու չարատանջ մահը և թշուառ կորուստը, եթէ փութկոտ նպաստներ զլացուին աղքատին, զրկեալին, աքսորեալին...

Ազնիւ տիկին մայրեր, անգամ մը խորհեցէք ձեր սրտեղբայր մատաղ մանուկները, ան զուլթ որ կը շռայլէ իրենց վրայ, խորհեցէք, որ այժմ այդպիսի սիրուն մանուկներ կորուսեր են ձեզ նման զթոտ և ազնուախոհ մայրեր, լքուած են և մատնուած... ի սէր ձեր անուշիկներուն ողորմեցէ՛ք որբերուն...

Փափակախիտ օրիորդներ, որ կը շնչէք Էրոպիոյ Ամերիկայի ազատ և քաղցրաբոյր ազատութիւնը, խորհեցէք Ձեզ նմանները, որ իրենց ծննդավայրին մէջ գուրկ ամէն վայելքներէ և ազատութենէ, լիկուած անարգներէ... այժմ կարօտ զգեստի և հացի՝ ողորմութիւն կ'աղաղակեն, փրկեցէք զիրենց մահու և անարգութեան ճիրաններէն...

Հայրեր և բարեգութ հայրեր, ձեր մտքի և մարմնոյն կորովով վառ պահեցէք ձեր նախնեաց խարոյկը. աւանդ, քանի՛ այդպիսի

օրհնակ խարոյկներ շիջան, կիլիկեան սարաւանդներու և ծործորներու մէջ, դեռ կան և կը մնան ծխացող խարոյկներ հոն, ուր մեր նախնիք կը հանգչին իրենց քաջութեամբը, մի՛ թողուք որ բուրբովին անհետ երթայ այդ մեր պատմութեան նշխարը: Թող հրճուին հոն սրբազան նախնեաց աճիւններն ձեր առատածեռն նուէրներով և ապագայ սերունդը օրհնէ բարեբարներու յիշատակը: Երբ արևը շանդէս ի տես կը դնէ Տոսթեան որբունիները, հրաւիր կը կարգայ իւր ազնիւ ընթերցողներուն ընդունելու գոհութեան և շնորհակալութեան հաւաստիք այն ամենայն ճշմարիտ բարեբարներու, որ գիտցեր են գոտակար ընել իրենց քրտանց վաստակը ազգին և մարդկութեան համար:

Ո՛վ արդեօք չիտեսներ որբունիներուն դիմագծին վրայ երախտապարտութեան շնորհը դէպի իրենց դաստիարակները և բարեբարները: Նկարագրի տէր անձինք՝ երջանիկ են որ կրցեր են երջանկացնել մինչև ցօրս այս որբունիները:

Արդ կը մնայ սրբազան պարտք մը պահպանել զատենց և ասոնց բաղդին վիճակը մեր նոր որբերը:

Ունենանք պիտի արդեօք բարեբարողութիւն գրելու այս անգամ ևս նոր անմահ Ջանշեաններու և Եզեան օրիորդներու քաղցր յիշատակները...

* * *

Կ Ո Ձ Հ Ա Յ Ժ Ո Ղ Ո Վ Ի Դ Ի Ն

Ազգերու և ժողովուրդներու զարգացման, յառաջդիմութեան ամենամեծ ազդակներէն մին՝ իգական սեռի կրթութիւնն է: Կարթնուածն է Որչափ ու տասնեակ տարիներ անաղջ վանի մէջ ուղղորդութիւն դարձուած է իգական սեռի կրթութեան վրայ և հիմայ թէև մանչ ու աղջիկ հաւասար կ'ուսանին, սակայն դեռ նախապաշարունակներ շատ զօրաւոր են, դեռ շատ դժուար է վանեցի նոյն իսկ համեստ ապրուստ ունեցողի համար մտածել թէ ոչ

մի անպատուութիւն չկայ որ թոյլ տայ իր աղջկան դպրոց երթալ և վարժուհի դառնալ: Հասարակական պաշտօնները, ուսուցչութիւն ընդհանրապէս խաթրի համար, հացի խնդրի համար, մի արհեստի ծերբան մըն է և մեր վարժուհիներ կամ խեղանդամներ են որ պատեհութիւն չունին ամուսնանալու կամ այս ու այն ազգեցիկ մարդու պաշտպանեալներ են որ հացի խնդրի համար վարժուհի կը դառնան և արժանիքը երէջք նկատի առնուած չէ,

կազմուի «Սալնապատի Ս. Գրիգորի աղջկանց որբանոց», որը միակն է բազմաթիւ որբանոցներու մէջ զուտ ազգային տիպ ունեցող հաստատութիւն, զերծ օտար են հարանուանական կաշկանդումներէ, սոյն որբանոցը կառավարուած է բարեսէրներու պատահական նպատաներով, մինչև անցեալ տարի իր ուսումնական և տընտեսական վիճակով բոլորովին առանձին էր, բայց ասկէ մօտ երկու տարի առաջ նկատելով բիւտճէի նուազութիւն են ևն

որչափ որ տխուր, որչափ որ արգահատելի, բայց երբ իրականութիւն է ոչ որ չ'պէտք է վիրաւորի և զգածուի. այլ ընդհակառակն պէտք է ջանայ փորձել, միջոցներ գտնելու այս միջնադարեան դրութիւնը փորձելու համար:

Բռնակալութեան տիրալի օրերուն 1896—1897ին՝ երբ շատ ընտանիքներ կը փճանային, երբ շատ օճախներ կը քանդուէին, ընտանեական երջանկութիւնը վայելելու քաւրէն զրկուող որբուհիները փողոցներէն, ցիխերու ու արեան շաղախներուն մէջէն վերցուելով մի տեղ կը հաւաքուին և կը

հանգամանքները, ուսումնապէս միացեցաւ քաղաքիս «Սանդիտեան օրիորդաց վարժարանին հետ, իսկ պարուստը և տնտեսականն նորէն առանձին: Սանդիտեանը մեր քաղաքի իգական սեռի ամենարարժեք դպրոցն է և այդ տեղի ընթերցաւարտներն են ընդհանրապէս որ կը պաշտօնավարեն մեր քաղաքի միւս դպրոցները. յաջորդ տարին որբանոցի սանուհիներէն տասնհոգի ընթերցաւարտ կը լինին և որոնք ի վիճակի պիտի լինին վարժուհի լինելու այն աստիճանով ինչ աստիճանով որ իրենց նախորդներն էին, սակայն քանի որ

թիւրքիա հիմնովին փոխած է, միթէ մենք պէտք պիտի չ'զգանք մեր իգական սեռի կրթութեան վիճակն ալ փոխել, որբանոցի սանտահիներ որոնք ընտանեկան կապերէ ազատ և ուէ կաշկանդումէ հեռու են աւանամբ յարմարութիւն ունին այդ նպատակին ծառայելու, եթէ միայն միջոցներ լինեն: Շարունակել թակէ վերջ անցեալի կրթական աստիճանով, այդ կը լինի չըզիտնալ ազատութեան բարիքներ, անհրաժեշտ է մտածել, միջոցներ գտնել աւելի բարձր ուսում և կրթութիւն ունեցող վարժուհիները պատրաստելու:

Որբանոցի սանտահիները որմամաղբելի են, միայն պէտք են մտածողներ և պարտաճանաչ բարերարներ որ որդեգրեն, միջոց տան, նիւթական նպաստ տան և բարոյապէս բարձրացնելով սանտահիներին՝ ապագայ վարժուհիներ հասցնեն ամբողջ վասպուրականին:

Ներկայիս կոչ կրնենք Հայ հասարակութեան և անոր ուշադրութիւնը կը դարձնենք այս կենսական խնդրին վրայ, և կը փափագինք որ անհատապէս կամ խմբակցութեամբ բարերարութիւն որբանոցի սանտահիները, մայրաքաղաքներ և կրթական կեդրոններ ղրկուին աւելի բարձր ուսում ստանալու և ապագայ դաստիարակչուհիներ պատրաստուելու համար: Ուրախ ենք որ այս տարի հինգ սանտահիներ ղրկած ենք Պօլիս Գալֆայեան որբանոց և երկուքը Ամերիկայ, մինն իր քանի մը տարուայ բարերարի Պ. Համալեանի քով և միւսը բփշկ Նալչաճեանի քով, որոնց խնամակալութեան տակ բարձր ուսում ստանալով պիտի վերադառնան հայրենիքը օգնական դառնալու իրենց սեռակիցներուն:

Պատեհութիւնը շատ թանկագին է և արժանի, ասպարէզ մը ուր ամէն բարի և ազնիւ զգացում ունեցող կարող է արտայայտուիլ, մենք վստահ ենք որ հայ ժողովուրդը անտես չ'ընէր, հրապարակ կ'իջնէ և փաստերով կ'ապացուցանէ որ ինք Արեւելի զարգացման կարապետն է: Որբանոցը այժմ ունի 33 սանտահիներ,

անցեալ տարուայ վաճառի տիւրը ղէպքեր ինչպէս ամբողջ ժողովուրդը նոյնպէս և որբանոցը քայքայման ենթարկեցին. վերջերս երբ կազմուեցան Ազգային միւս վարչական մարմինները կազմուեցաւ նաև որբանոցի հոգաբարձութիւն, որը դժբախտաբար գտաւ որբանոցը բոլորովին ինկած վիճակի մէջ, զուրկ նոյն իսկ մի օրուայ ապրուստէ և ճնշուած ահագին ծանր պարտքերու տակ, բայց լքանել, թողուլ, կարելի չէր, ուստի մեծ զժաւրութեամբ քով քովի գալով չորս հոգաբարձուներ, կազմելով իրենց թիւ չափով ալ խնամակալութիւններ խումբ մը սկսեցինք վարել զործը, պարտականուելիւն մը կատարելու զգացումով. ժողովրդէն՝ անոր նուիրատուութեան անսպառաղբերէն մեծ ակնկալութիւններ ունենալով: Որբանոցը թէև ունեցած է բարերարներ, որբախնամ խմբեր, սակայն անոնք բոլորը ներկայիս անորոշութեան վիճակի մը մէջ կը գտնուին. ուստի որպէս զի հոգաբարձութիւնս կարենայ որոշել իր ընթացքը, ներկայիս կը խնդրէ բոլոր նախկին խնամակալներէն և նոր խնամակալ լինելու փափագ ունեցողներէն, որ գրեն թէ իրենց քանի որբ որդեգրել կուզեն (ամէն որբի տարեկան ծախսը 5—7 օսմ. լիբայ է, քացատիկ նուէրներ ալ կ'ընդունուին) և ո՞րքան վճարել կարող են, ե՞րբ պիտի ղրկեն իրենց վճարումները, իրենց ճըշգրիտ հասցէն և իրենց բարի ցանկութիւնները և թելադրութիւնները որ կարող են մեր հաստատութեան հետ կապ ունենալ և օգտակար լինել:

Ներփակ լուսանկարը կը ներկայացնէ որբանոցի ներկայ կազմը իր երկու հոգաբարձուներով և երկու խնամակալուհիներով:

Հոգաբարձուքին Սալմայատոս

ՈՐԲԱՆՈՑԻ

Վ.Պ. Մարտ 30 1909